

DET NEOLIBERALE SUBJEKT

David Chandler and Julian Reid

The Neoliberal Subject: Resilience, Adaptation and Vulnerability

Rowman & Littlefield, 2016

224 sider, \$39,95

I bogen *The Neoliberal Subject* erklærer to af de fremmeste resiliens- kritikere og forskere, David Chandler, professor ved Westminster Universitet, og Julian Reid, professor ved Lapland Universitet, neoliberalismen krig (s. 5). Forfatterne analyserer neoliberalismen som en subjektivitetsteori- og praksis (s. 2). Tydeligt inspireret af Michel Foucault. Bogens analytiske præmis er, at hvis vi vil forstå neoliberalismen, må vi forstå dens teoretiske antagelser om mennesket og implikationerne af disse. Forfatterne gør så at sige menneskeforståelsen til neoliberalismens motor, og lader liberalismens udvikling forklare ved dens skiftende konceptualiseringer af mennesket.

Nutidens neoliberalisme betjener sig, ifølge Chandler og Reid, af diskurser og praksisser om resiliens, tilpasning og sårbarhed, og i dette sammensurium skabes det neoliberale subjekt (s. 7). Dette subjekt er ifølge forfatterne frataget sine transformative politiske muligheder og slavebundet til et liv, hvor det kun kan tilpasse sig usikkerheder, hvor den katastrofale begivenheder vil indtræffe, og hvor sårbarheder anses som en kilde til selvrealisering (s. 4).

Bogen er godt opbygget og udgøres af en fælles introduktion og af fire kapitler, hvori først Chandler og så Reid skiftevis behandler tematikkerne neoliberalisme, resiliens, tilpasning og sårbarhed. Bogen afsluttes af et diskuterende interview, hvor filosof Gideon Baker opsummerer deres positioner, uenigheder og stiller to spørgsmål til hver. Bogen bevæger sig på et abstrakt og højt teoretisk niveau. Forfatterne er i store træk enige om neoliberalismens implikationer, men mere uenige om, hvordan neoliberalismen i første omgang skal forstås.

Chandler forstår neoliberalisme som en 'post-liberalisme' i modsætning til en klassisk liberalisme. Hvor liberalismen rummede et positivt program og en kritisk impuls, der forsøgte at "afgrænse en sfære for menneskelig frihed og fremskridt" (s. 14), så er neoliberalismen en "udmattelse af det liberale modernitetsprojekt" (s.

13). Denne 'post-liberalisme' er grundlæggende nihilistisk, fordi virkeligheden blot er en genstand for forandring (*change*), modsat for fremskridtet (*progress*) (s. 14). Derfor spiller resilienspraksisser en afgørende rolle for neoliberalismen; det resiliente subjekt udøver ikke modstand, men tilpasser sig forandringer og sårbarheder (s. 14-15).

Reid analyserer i forlængelse af sit forfatterskab, det uadskillelige forhold mellem liberalismen og biopolitikken. Ifølge Reid, med inspiration fra Foucault, hviler den liberale governmentalitet på det grundlæggende sikkerhedsparadoks, at bevarelsen af liv kræver, at der tages liv (s. 16). Paradokset materialiserer sig i et splittet liberalt subjekt. Det liberale liv er uharmonisk og et ufuldendt projekt, hvori individet introspektivt må finde svar på denne splittelse. Og siden 1970'erne er resiliens i stigende grad blevet svaret for individet. Et svar der lover heling ved at man udsætter sig selv for fare (s. 51-73, s. 99-119).

Reids analyse adskiller sig fra Chandlers, idet Reid ikke anerkender termen 'post-liberalisme'. For Reid udgør neoliberalismen ikke noget brud med liberalismen. Neoliberalismen er en governmentalitet i forlængelse af liberalismen.

En mere fundamental uenighed er spørgsmålet om, hvordan neoliberalismen skal bekriges? Ifølge Chandler skal den politiske subjektivitet i form af den klassiske liberalismes kritiske impuls revitaliseres (s. 13). Chandler lader sig inspirere af Immanuel Kant og Hannah Arendt, hvis virke kan optrække en politisk linje i kampen mod neoliberalismen, "fordi de opfordrer os til at genskabe verden frem for at genskabe mennesket" (s. 169). Med Kant og Arendt forstår vi den eksterne og sociale verden som en vigtig kampplads, idet menneskets liv ikke meningsfuldt kan forstås som bestående af blotte interne og indre egenskaber (s. 46, 177). Det meningsfulde liv og politiske og sociale fremskridt skal mobiliseres kollektivt, advokere Chandler for (s. 170).

Hvor Chandler finder svar ved at skue mod fortiden, ligger svarene for Reid i at skue mod fremtiden. Ifølge Reid skal vi skabe et nyt 'psyko-politisk' subjekt, der benytter forestillingsevnen kraft (*imaginative action*) til at genvinde sin reelle mulighed for handling (s. 19-23). Med forestillingsevnen kraft kan det subjektet "transcenderer sin blotte biologiske eksistens" (s. 19).

Samlet set lykkedes *The Neoliberal Subject*, idet bogen etablerer et rammeværk, hvorfra neoliberalismen kan kritiseres. Bogens greb om neoliberalismen – en subjektivitetsteori- og praksis – er også vellykket. Overfor en marxistisk tradition der

analyserer neoliberalismens 'økonomisk' i form af økonomiske strukturer og klasserelationer, så kan dette 'pædagogiske' greb fremvise, hvordan vores neoliberale samtid betinges af de im- og eksplicite forventninger vi har til mennesket, dets trivsel og væren (se for eksempel kritikken af Giddens menneskeideal, s. 39). Men selvsamme greb rummer dog en fare for føre til definatorisk uklarhed, idet det bliver uklart, hvornår en praksis eller diskurs *ikke* implicit er neoliberal? En klar afgrænsning af neoliberalismen som en subjektivitetsteori- og praksis ville styrke forfatterens argumentation.

Forfatterens egentlige projekt er, at diskutere betingelserne for skabelsen af en ny politisk subjektivitet. Derfor er det ærgerligt – selvom bogen peger på, at vi teoretisk skal lade os inspirere af Kant, Arendt og Foucault – at der ikke bruges mere krudt på at diskutere, hvordan nye former for politiske subjektivitet kan se ud. For kritikken af manglerne i den neoliberale subjektivitet fylder klart mest.

Sammenligner man forfatterens analysetilgang med læremesteren Foucault, er der et par slående forskelle: Hvor Foucault analyserede neoliberalismen som en kritisk regeringskunst, i sin egen ret, 'indefra' i sin egen selvforståelse, så analyserer Chandler og Reid neoliberalismen som en kritisabel regeringskunst, på bekostning af subjektets muligheder, og 'udefra'. Hvor Foucault anlægger et lokalt blik – neoliberalismen er ikke det samme i USA, Frankrig eller Tyskland, så anlægger Chandler og Reid et globalt og generaliseret blik, og taler konsekvent om neoliberalismen – i ental.

Hermed bliver abstraktion af det neoliberale subjekt ofte på bekostning af nuancerne iboende netop neoliberalismen. Det betyder dog langt fra, at forfatterne ikke leverer en skarp – og skræmmende – diagnose af nutidens normative og neoliberale forventninger til individet.

Kristian Bisgaard Haug